

*Het kind
en andere verhalen*

*Het kind,
Het 'bijna-leven',
De Job,
De spiegel
en
De dood is een gedachte*

Jan Bauwens, Serskamp, 2006

Inhoudsopgave

Het kind.....	3
Het 'bijna-leven'.....	13
De Job.....	20
De spiegel.....	25
De dood is een gedachte.....	34

Het kind

Het was een smal huisje – een onooglijk deurtje en een smal venster aan de stoep – gelegen in een vrijwel onbereikbaar deel van de stad – onbereikbaar, waarmee wil gezegd zijn dat dit stadsgedeelte eigenlijk een enclave was, zoals er vandaag wel meer ontstaan. Snelwegen, lussen, stadsringen en andere gevaarlijke en lawaaierige verkeerslinten die men moeilijk nog ‘straten’ kan noemen, houden immers helemaal geen rekening met het feit dat zij bestaande landerijen en woonwijken gewoon voorgoed aan flarden rijten.

Toen in de zestiger jaren de E-wegen – toentertijd ‘autostrades’ geheten – werden aangelegd, konden de boeren op hun kop gaan staan: er bleek geen verhaal mogelijk tegen de onbarmhartige inplantingen van deze hoogstnoodzakelijk geachte ‘levensaders’, ‘bypasses’ of ‘overbruggingen’ die hun landerijen aan flarden zaagden: de miserie van de verkavelingen begon, ook de getroffen families werden immers aan stukken gereten, en nog steeds wachten zij – of dan toch diegenen onder hen die nog in leven zijn – op enige vorm van ‘vergoeding’, alsof het ook maar mogelijk was om zulk onheil te vergoeden.

Sinds die tijd is het alleen maar van kwaad naar erger gegaan. Het is werkelijk de pest dat het nooit meer stil is, nooit meer veilig, donker, geborgen of gewoon rustig, en dit de klok rond. Dat wij niet meer kunnen ademen, is blijkbaar bijzaak geworden, en er zijn er zelfs die durven te beweren

dat de uitlaatgassen van auto's gezond zijn want vaatverwijdend werken. Over al die dingen zal hier niets gezegd worden, alleen moet het verschijnsel van de steeds in aantal toenemende 'enclaves' aan het licht worden gebracht, en dit met het oog op het situeren van dat huisje in de stad, dat het huisje van mijn jongste zuster was: Anita-Francinesca van Togenbirger-de Waelekens.

'Onbereikbaar' is veel gezegd, want volstrekt onbereikbaar was het huisje vanzelfsprekend niet. Wel moest men zowat zijn leven op het spel zetten om daar te geraken. Men moest er heen via de ring, die daar een gevaarlijke bocht beschrijft, en waarop vanuit alle windstreken autowegen aansluiten, die er eindeloze slierten van immer toeterende en veel te snel rijdende wagens op uitspuwen. Vooral de aanblik van het oorverdovende vrachtvervoer is er afschrikwekkend, en niet zelden kan men daar de zwarte legerwagens op hoge wielen op de parkingstrook zien staan.

Het zijn speciale voertuigen van even speciale diensten – voertuigen die nog afschrikwekkender ogen dan de welbekende lijkwagens. Zij worden bemand door vaklui die worden ingezet – en wij geven gevoelige lezers hier de kans om maar meteen naar de volgende zin te gaan – vaklui die worden ingezet om, letterlijk, de voetgangers, de fietsers of de uit hun wagen geslingerde automobilisten, die onder de wielen van zo'n tientonner terecht kwamen, van de weg te pellen, en dan de weg grondig te reinigen met speciale producten welke de rode kleur van bloed neutraliseren. Ja, deze zwarte terreinwagens van het

leger, voorzien van een groot wit kruis, worden daar met de regelmaat van de klok gesignaleerd. De vele mensen die daar ter plekke dus de dood vinden, vaak nog heel jong, zijn woonachtig in alle delen van het land, en dat is dan ook de enige reden waarom die afschuwelijke slachtingen zich zomaar kunnen blijven voltrekken: wie het in zijn kring heeft meegemaakt, schuwt de plaats voor de rest van zijn leven, zodat geen van allen die daar dagelijks passeren, beseft dat het ook hem of haar of een van de zijnen of de haren kan overkomen: morgen, of zelfs reeds vandaag.

Temidden van dergelijke bloeddorstige ‘levensaders’, zoals onze verkeersministers ze zo verdomd verbloemend blijven noemen, liggen wijken – eigenlijk dus alleen maar stukjes van gewezen wijken – met daarin nog enkele straten en huizen. Het zijn buurten met eerder bouwvallig aandoende huizen waarvan de gevels zo zwart zijn als roet – huizen waarvan de bewoners vanzelfsprekend lijden aan afschuwelijke longaandoeningen en dientengevolge ook vroegtijdig overlijden. En ook deze mistoestanden is een lang leven beschoren, weerom ‘dankzij’ het feit dat de mensen met hun naaste burens niet meer praten, zodat het kruisje binnen elk huisje door zijn respectievelijke bewoners wordt meegenomen in het graf.

Als mensen in zo’n buurt – een ‘enclave’ dus – al niet geboren zijn, doch er ‘uit vrije wil’ gaan wonen, dan doen ze dat, enerzijds, omdat ze niet anders kunnen: wie kapitaalkrchtig is, weet wel andere wijken te vinden om zich te settelen.

Anderzijds bestaat er ook een algemene, toenemende en zelfs absoluut wordende ‘blindheid’ voor het lamentabel karakter van dergelijke woonomgevingen: heel wat mensen hebben zich er blijkbaar allang bij neergelegd dat zij dagelijks het lawaai, de stank, het gevaar en de vele andere onlusten van de huidige ‘samenleving’ maar moeten verduren, en die hel – want dat is het – wordt op de een of andere manier totaal uit het bewustzijn verdrongen.

Mensen die in dergelijke enclaves van de morgen tot de avond moeten roepen ten einde elkaar te kunnen verstaan, en die er, op enkele vierkante meters beton, jonge kinderen moeten grootbrengen en opvoeden, en wiens nachttafeltjes bezaaid zijn met blinddoekjes en met oordopjes, kijken welhaast met evenveel medelijden op TV naar de paria’s die op palen of in sloepen de riolen van Rio, Shangai of Bombeï bevolken, als hun stadsgenoten uit de villawijken dat doen: zij beseffen het gewoon niet meer hoe erg ze er aan toe zijn, en het heeft er alle schijn van dat ze zich volstrekt identificeren met de ‘rijke westerlingen’ zoals de TV hen dat onafgebroken gebiedt te doen – de TV die zij blindelings geloven, want die, zoals geen van hun verwanten dat nog doen, hen dagelijks ‘persoonlijk’ een goede morgen, een goede avond en een goede nacht toewenst.

Het huisje van mijn jongste zus, Anita-Francesca, bevond zich dus in een dergelijke buurt, en wanneer aan het verhaal van de omstandigheden hier zo uitgebreid aandacht wordt geschonken, dan gebeurt zulks alleen maar om wat duidelijkheid te

scheppen in het feit dat nauwelijks iemand van de hele familie ooit nog een bezoekje aan haar bracht. Er werd wel eens gevraagd: “Hoe zou het nog met onze Anita gaan?”, maar het antwoord klonk dan altijd zo vreselijk voorspelbaar: “Och, ik heb haar al lange tijd niet meer gezien!” Er werden wel eens aanstalten gemaakt om Anita een bezoek te brengen of om haar uit te nodigen maar, eigenlijk zonder dat dit tot het besef doordrong, was daar dat vreselijke obstakel van die verhitte snelwegen, dat alle plannen in die zin telkens weer smoorde in de kiem. Hoe vaak ben ik niet naar bed gegaan met het plan om mijn zusje de volgende dag te gaan bezoeken! Maar ik kon gewoon de slaap niet vatten als ik er begon aan te denken langs welke weg haar te bereiken. Er moest een makkelijke weg zijn, een kalme weg, ja, die moest er beslist zijn – zo dacht ik telkens, en zo dachten wij beslist elk op onze beurt, op de vooravond van zo’n gepland bezoek. Maar ’s ochtends bij het ontwaken had de droomarbeid er voor gezorgd dat deze plannen onze geest geheel spoorloos hadden verlaten: er was immers helemaal geen weg te bedenken om daar op een menselijke wijze te geraken, gewoonweg omdat die buurt nu eenmaal volledig ingesloten was.

En zo kwam het ook dat wij – moge de hemel ons genadig zijn! – vergaten dat zij nog een kindje had!

Het bedje stond altijd temidden van de woonkamer – zo herinner ik me nog van de laatste keer, intussen vele jaren geleden. Het was een bedje uit vezelplaat gezaagd, en onze Anita had me toen gevraagd of ik het eens wilde schilderen, in het wit.

Ik antwoordde haar dat verfdampen beslist rampzalig voor een baby zijn, en dat die verf dan toch altijd blijft reken. Ze had mijn argument gedwee beaamd, en ik veronderstel dat het bedje is gebleven zoals het was: een rechthoekige bak – eigenlijk veel te groot – uit vezelplaat gezaagd, zoals ik zei, en met kepernagels tot een geheel aan elkaar getimmerd.

Wie ooit zo'n constructie heeft gefabriceerd, zal weten dat zij nogal gammel is en mettertijd nog gammeler wordt: de nagels houden de platen weliswaar samen, maar het geheel optillen of verplaatsen is volstrekt onbegonnen werk. Vezelplaten zijn zwaar en hun onderlinge verbinding door middel van nagels is niet sterk: het tillen aan het ene uiteinde van het bed kon al gauw resulteren in het in elkaar klappen van het andere eind.

Het bed was ook nog hoog, en dus diep: om het kind eruit te halen, moest men zich over de bedrand neigen – voorzichtig, zodat men er niet op leunde – en dan het kind vastnemen en het optillen, wat een zware belasting gaf op het onderste deel van de rug. Toen ik die keer op bezoek was, vroeg Anita zich zelfs luidop af of ze dit wel zou kunnen blijven doen als het kind nog groeide, want zelf had zij geen al te sterke rug overgehouden aan een carrière van twintig jaren in de spinnerij die inmiddels ter ziele was gegaan. Omdat ook zij nu van een uitkering leefde, had ze die rug eigenlijk flink verwaarloosd.

Bij die gelegenheid was het dat ik haar beloofd heb haar een bed – een echt bed – cadeau te zullen

doen. Maar toen ik mij deze belofte – veel later – ook herinnerde, en tot mijn afgrijzen moest vaststellen dat ik mijn woord gegeten had, bedacht ik, mijzelf verschonend, dat zij wellicht allang zelf een ander bed had aangeschaft. En hoe had ik trouwens zo'n bed daarheen kunnen krijgen – ik, die geen auto bezit, en die bovendien geen verstand heb van kinderartikelen.

Het bed stond dus middenin de woonkamer, en wellicht is het daar al die tijd ook blijven staan. Met 'al die tijd' bedoel ik: de tijd, de jaren eigenlijk, dat het kind dus groter moet zijn geworden. Het waren jaren dat Anita geheel uit onze gedachten was, en niet alleen zij kwam niet meer in onze gedachten op: God moge het ons vergeven, maar ook aan haar kind heeft blijkbaar niemand van ons ooit nog gedacht.

De lezer zal ons nu blameren – ik verwachtte niet anders – voor deze onmenselijke houding, en terecht. Wij verdienen alle blaam, en zelfs de straffen van de hel zullen de schuldgevoelens niet verhelen, die veel erger zijn dan het vuur van alle duivels. Maar ik wil toch de verzachtende omstandigheden niet onaangeroerd laten, want in werkelijkheid dachten wij van elkaar dat er, nu en dan, wel eens iemand van ons een bezoekje bracht aan onze Anita, of dat zij zelf al eens bij de ene of de andere op de koffie ging. Dat dit ook gebeurde, werd weliswaar nooit bevestigd, doch het wegblijven van zulke stavingen schreven wij dan weer, elk voor zich, toe aan het feit dat wij tenslotte weinig spraakzame mensen zijn. Alleen... dat het

kind helemaal niet meer ter sprake kwam, zal ook ik mezelf nooit kunnen vergeven.

Ik had, voor mijn part althans, de vage indruk dat er met het kind iets mis was, en dat het misschien beter was om er niet over te praten, of althans, om het initiatief daartoe aan anderen over te laten. Maar blijkbaar dachten zij daar op de een of andere manier, elk voor zich, eender over. Bovendien bezaten slechts enkelen van ons een auto, en die hadden het dan weer zo druk dat ze zelfs voor de eigen kroost geen tijd meer over hadden. En diegenen onder ons die wel tijd hadden, waren ofwel ziek, ofwel ontbrak het hen aan de meest elementaire middelen.

Er waren nog andere en meer gecompliceerde omstandigheden, maar daarover kan ik het hier niet hebben. Hoe dan ook bleken er jaren voorbij te glijden alsof het slechts dagen waren, totdat een vreemde wending van het lot ons nog een keertje samen bracht, ergens aan een rijk gevulde tafel. Pas op dat ogenblik kwam het kind weer in mijn gedachten, en ik wist met de grootste zekerheid dat dit ook voor alle anderen gold.

Zo wachtten daar blijkbaar allen het ogenblik af waarop Anita-Francesca gegeten had, en vervolgens werd gewacht op diegene die de vraag zou stellen, want Anita was aanwezig zonder het kind, en zij had er nog helemaal niets over gezegd. Maar het bleef stil daarover, de gesprekken waren vrijwel inhoudsloos, geen tongen kwamen los, de spanning werd alleen maar opgedreven. De lezer kan zich weliswaar afvragen hoe zulks dan mogelijk is onder familieleden, doch hij dient te

bedenken dat de verborgen wetten die het sociale verkeer regelen, enorm complex zijn, en soms is ook daar sprake van opstoppingen, nieuwe verkeersaders, lussen, overbruggingen en wat al niet meer. Het lawaai neemt toe, en de stank en de dreiging; de rust en de vrede moeten eraan geloven; de ene is een autostrade van woorden die enkel nog handelen over zijn ‘zaak’ en er is gewoon geen kans om er iets tussenin te brengen; de andere staat aan de kant op een oversteekplaats, klaar om een vraag te stellen, maar het geroep is oorverdovend en de kans om de oversteek te wagen en er een woord tussenin te brengen, is gevaarlijk of zelfs onbestaande. Wie geen snel voertuig ter beschikking heeft, staat terzijde en gaapt de voorbijrazende tientonniers aan; hij vreest de zwarte terreinwagens van het leger die alom opduiken om hen die het waagden om over te steken, van de weg af te pellen, en dan de bloedsporen met ontkleurders te bewerken.

En zo kwam het dat wij weer uit elkaar gingen zonder dat het kind ter sprake was gekomen. Geen van ons wist of het nog in dat bedje van vezelplaat lag, middenin die woonkamer. Misschien was het al flink gegroeid, kon het al goed lopen, spreken en aardige vragen stellen? Geen van ons die het wist! Misschien ook was het kind ziek geweest en kreeg het een longaandoening waarvan het maar moeilijk genas, en moest het nu dagelijks zichzelf met een beademingspompje behelpen? Wie zal het zeggen! Misschien gebeurde er iets op de ring, die daar een gevaarlijke bocht beschrijft, en waarop vanuit alle windstreken autowegen aansluiten, die er eindeloze slierten van immer toeterende en veel te snel

rijdende wagens op uitspuwen? En misschien verzweg onze Anita het voor iedereen omdat zij zelf niet in staat was het te verwerken, van die zwarte terreinwagens? Ieder van ons had er het raden naar, en meer zelfs: niemand van ons bleek er met ook maar een ander ooit over te spreken.

En zo zijn wij dus uit elkaar gegaan, alsof wij vreemden waren voor elkaar. Ik ben huiswaarts gegaan, zoals allen huiswaarts gingen na dat maal. De kans bestaat dat wij elkaar nu nooit meer zullen zien want, meer nog dan het onmenselijk verkeer dat ons voor elkander steeds onbereikbaarder maakt, wordt nu ook het menselijk verkeer in de war gestuurd door opstoppingen allerhande. En sinds ons afscheid denk ik haast onafgebroken aan dat kind, en weet ik met zekerheid dat ieder van ons aan niets anders meer denken kan, dan aan het kind dat, zoals wij nu ongetwijfeld allen wel zijn gaan beseffen, in de ellende van het verkeer is achtergebleven.

Het 'bijna-leven'

Men hoort het wel eens vaker zeggen van mensen die van die bizarre speculaties maken: indien er na dit leven - na de dood dus - nog een leven zou zijn, dan zou het voor hen die zich aldaar bevinden, uiterst moeilijk zijn om zich te realiseren dat ze eigenlijk al dood zijn.

Wie zich bewust is, wie kent en weet, die veronderstelt ook spontaan dat hij bestaat. "Je pense, donc je suis", zo zegde het de grote Franse filosoof, René Descartes: "Cogito, ergo sum", of: "Ik denk, en dus besta ik".

Descartes zei echter niét: "Je pense, donc je vis", of: "Cogito, ergo vivo", of: "Ik denk, en dus leef ik ook". Bestaan is namelijk iets heel anders dan leven.

Sommigen zeggen dat men eerst moet leven om te kunnen bestaan: volgens hen is er buiten het leven geen bestaan mogelijk. 'Dood-zijn' is volgens hen dus: helemaal niet meer zijn. Wie dood is, *is* eigenlijk niet dood, omdat er in de dood geen sprake meer is van een 'zijn' of een 'bestaan'. Bepaalde Oude Grieken deelden deze gedachte, en zegden daarom ook dat wij de dood nooit kunnen ontmoeten. Immers: "Zolang ik er ben, is mijn dood er niet, en van zodra mijn dood er is, ben ik er niet meer."

Zonder het leven, is er geen bestaan, zo zeggen zij, en zonder het leven is er ook geen denken, geen bewustzijn, geen besef mogelijk.

Gelovigen denken daar heel anders over.

Wie gelooft, weet dat het bestaan niet ophoudt met de dood: een met het bestaan gelijktijdig leven is geen voorwaarde voor dat bestaan en voor het bewustzijn van dat bestaan, al moet iemand wel eerst geleefd hebben - dat wel zeggen: geboren zijn, of tenminste: ontvangen zijn - teneinde te *kunnen* bestaan. Het leven is voor de gelovige wel een noodzakelijke voorwaarde voor althans het menselijk bestaan, maar dat leven zelf hoeft zich niet voort te zetten opdat het bestaan zelf werkelijk zou kunnen blijven. Voor de gelovige is het leven als het ware de vonk die het vuur van het bestaan in gang zet. Edoch, eenmaal brandende, heeft het vuur de vonk niet langer nodig: het onderhoudt zichzelf, het kan niet meer uitdoven of geblust worden.

In termen ontleend aan de natuurkunde, lijkt het wel alsof hier een wet gelijkend op de wet van de traagheid werkzaam is: eenmaal een bepaalde kracht heeft ingewerkt op een stilstaand voorwerp, zodat het in beweging komt, hoeven er verder geen krachten meer op dat lichaam in te werken opdat het in beweging zou blijven. Het leven nu, zou dan vergelijkbaar zijn met die kracht die de beweging schept, maar als die kracht van het toneel verdwijnt, blijft de beweging zelf bestaan. Zo ook lijkt het er heel sterk op dat, voor de gelovige, het leven 'slechts' die kracht is die iemand tot bestaan brengt: het bestaan zelf kan, eenmaal het feitelijk is, niet meer zomaar in het niets verdwijnen.

Wij kunnen ons beslist een beter beeld vormen van hoe zoiets, dat op het eerste gezicht absurd lijkt, niettemin mogelijk en zelfs noodzakelijk is,

wanneer wij het terrein van de natuurkunde verlaten, en ons licht opsteken in vakgebieden die meer te maken hebben met de geest en het bewustzijn zelf. Zo bijvoorbeeld zou het volgende ons die specifieke 'onomkeerbaarheid' - want daarover gaat het eigenlijk - duidelijker kunnen maken.

Stel eens dat wij niet weten of een ons welbekende persoon hetzij nog leeft, hetzij al dood is. En stel vervolgens dat iemand op wie wij ons kunnen vertrouwen, ons komt vertellen dat deze persoon zopas gestorven is. Welnu, dan is niet alleen de dood van die persoon definitief of onomkeerbaar, maar evenzeer is dat het geval met onze kennis van dit feit. Wij hoeven het (in dit geval droeve) nieuws slechts één keer te horen opdat wij het 'voor altijd' zouden weten. De bode hoeft ons de volgende dag niet opnieuw te komen zeggen dat de persoon in kwestie is overleden, net zoals die persoon de volgende dag niet opnieuw hoeft te sterven teneinde dood te kunnen blijven: beide gebeurtenissen zijn onomkeerbaar: zowel het feit als onze kennis van dat feit. In de beide gevallen is er een soort van 'geheugen' werkzaam dat ons verbiedt om de gang van zaken nog om te keren.

Het mag nu duidelijk wezen: het 'binnentreden' (of het naar binnen 'geworpen worden') in het bestaan heeft die onomkeerbaarheid met het sterven, maar bijvoorbeeld ook met de kennis, gemeenschappelijk: het zijn gebeurtenissen die even onomkeerbaar zijn als de tijd zelf, omdat zij zich niet *binnen* de tijd bevinden.

En laten we hier nu ons eerste zinnetje herhalen: indien er na dit leven - na de dood dus - nog een leven zou zijn, dan zou het voor hen die zich aldaar bevinden uiterst moeilijk zijn om zich te realiseren dat ze eigenlijk al dood zijn.

Maar u kunt het zelf al zien waar deze niet ongevaarlijke gedachte ons heen brengt: ze geldt namelijk vanzelfsprekend niet alleen voor diegenen die overleden zijn; evenzeer is ze van toepassing op al diegenen die in de mening verkeren dat zij leven, of nog leven.

Hoe immers kon men zich ervan vergewissen dat het leven dat men gelooft te leiden, écht was, als het voor hetzelfde geld mogelijk ware dat men in feite al dood was, terwijl men er moeite mee had om zich dit te realiseren? Uit de komedies alom herinneren wij ons de clowns die zichzelf een kaakslag toedienen met het edele doel om zodoende een poging te ondernemen om deze knagende twijfels naar het land van de sprookjes te verwijzen, en tenslotte zekerheid te verwerven over de authenticiteit van het actuele bestaan. Het experiment in kwestie is lovenswaardig, aangezien er naast onze eigen lijfelijke pijn geen authentieker criterium denkbaar is om de waarachtigheid van de zaken des levens te gaan meten. Alleen kan hier de vraag rijzen of een simpele kaakslag in deze dan toch heel ernstige kwestie wel kan volstaan als 'bewijs'.

Om slechts één voorbeeldje te geven, herinner ik mij nu toevallig dat ik mezelf ooit een kaakslag toediende gedurende een nachtelijke droom. Ik ben daar helemaal niet van wakker geworden, zoals ik

niet zonder binnenpret moest vaststellen toen ik mij daags nadien de droom herinnerde: de reden waarom de kaakslag mij niet wakker had gemaakt, lag in het simpele feit dat ik ook deze kaakslag zelf bleek gedroomd te hebben.

De vraag die vermeend levenden zich zouden kunnen stellen omtrent de echtheid van hun bestaan, is dus niet zo bizar als ze op het eerste gezicht wel kon lijken. Heel terecht kan een gelovige zich afvragen of hij eigenlijk niet allang dood is, terwijl hij er slechts moeite mee heeft om dit tot zijn besef door te laten dringen.

Het is denkbaar dat wij geloven dat wij ons in de waaktoestand bevinden, terwijl we ons daarin vergissen, zoals trouwens alle dromenden doen wanneer zij dromen. Slechts weinigen dromen terwijl zij ook *beseffen* dat zij dromen: al dromende wanen wij ons wakker, en indien we niet in deze waan zouden verkeren, dan zouden we ook meteen ophouden met dromen, en terstond ontwaken. Edoch...even denkbaar is het voor sommigen dat er mensen zijn - of beter: dat *wij* mensen zijn - die slechts geloven te leven, terwijl wij in feite allang met leven opgehouden hebben, en alleen nog (slechts) 'bestaan'.

Ik zal de laatste zijn om anderen aan te moedigen om in dit soort van labyrinten veel tijd te investeren of, erger nog: om er in verloren te lopen. Maar tegelijk moet worden opgemerkt dat de grootste geesten die het mensdom ooit heeft voortbracht, eigenlijk alle dagen (en vaak ook alle nachten) van hun ook maar eenmalige leven hebben gevuld met niets anders dan met dergelijke overdenkingen. En

dat pleit dan weer voor het aan de dag leggen van enige voorzichtigheid bij mogelijke, al te naïeve veroordelingen van heel ernstige speculaties terzake.

Maar laten wij er tenslotte de statistiek nog eens bij halen, en dan kunnen wij de beschreven, aanvankelijk zeer bizar aandoende veronderstelling in nog een ander licht plaatsen. Theoretisch gezien is het namelijk niet alleen *mogelijk* dat wij in feite allang dood zijn, terwijl we onterecht denken dat we nog leven, maar *statistisch* gezien is het zelfs bijzonder *waarschijnlijk* dat dit inderdaad het geval is. En waarom dan? Heel eenvoudig omdat ook de overgang van leven naar dood, als die er dus is, ongetwijfeld onomkeerbaar zal zijn. Mensen die leven, kunnen sterven. Als ze nadien denken dat ze niettemin nog leven, dan kunnen ze ook denken dat ze opnieuw gaan sterven, en ook geloven dat ze effectief opnieuw sterven. Vervolgens, voor de tweede keer dood zijnde, kunnen zij geloven dat zij niettemin nog leven, en dat ze dus sterfelijk zijn en sterven. En deze geschiedenis - waarvan ik de tragiek niet met een tekeningetje hoef te illustreren - herhaalt zich vanzelfsprekend principieel *eindeloos*.

Ons rest, gelukkig nog, één grote hoop. U hebt het beslist zelf al geraden, beste lezer, dewelke. Of wij nu leven, ofwel allang dood zijn - in de ik weet niet hoeveelste graad - één ding is zeker: ongeacht het feit of wij leven of dood zijn, is het onmiskenbaar zo, dat wij de allereerste keer in deze cyclus écht zullen hebben moeten bestaan. Want ware dit niet het geval, dan konden wij nu noch dood zijn, noch

levend. Bovendien is het zo, dat het wezenlijk geen enkel verschil uitmaakt of het bestaan dat wij leiden, hetzij echt is, hetzij gedroomd - dit in de veronderstelling dat wij hoe dan ook niet bij machte zijn om dit te achterhalen. En er zit zelfs een bijzonder hoopgevend kantje aan de hele kwestie, en ongetwijfeld zult u ook dit al in de gaten hebben gehad: met enige welwillendheid, gekruid met wat optimisme, hebben wij hier alle troeven in handen om te geloven dat er op die manier aan ons 'bestaan' (- net zoals Descartes zeg ik niet 'leven', maar wel 'bestaan') eigenlijk nooit een einde komt!

De Job

Gelukkig was mijn engelbewaarder er ook nog. Zonder hem had ik het zeker niet klaar kunnen spelen.

Een party, zo heette het. Een echte party, met schuimwijn, geserveerd door een witgekielde kelner met een Frans accent, en slaatjes en fruit op een geboende tafel. Mandjes met versnaperingen voor dure dames en rookwaren in variëteiten voor heren, en hoge heren, en nog hogere heren. De stilzwijgende afspraken, in alle rust gerespecteerd.

Eerst beschonk hij zichzelf tot net onder z'n theewater, zodat hij nog niet dronken maar toch loslippig en vrolijk genoeg was om naar zijn hand te zetten wat hem aanbelangde. Zo pleegt hij steeds te handelen, mijn onovertroffen engel.

Terwijl de heer Masters, directeur van het bedrijf, die zich op party's "Guido" laat noemen, als vriendelijke toegift van zijnentwege aan ons verplichtend opgedrongen, zich tastend voortjoeg van het ene kringetje naar het andere, in een jachtigheid die rook naar cheques, onderhield mijn engel zich tot mijn verbazing met de bazin, mevrouw Masters. Van hun gesprek kon ik wegens de vele stemmen en de onstemmige achtergrondmuziek die veel te luid klonk, geen woord opvangen, maar de impressie voldeed mij. Hij dreef haar zelfs zo ver, dat zij steken liet vallen in haar spel van elitaire *ataraxia*, en af en toe blijk

gaf van genegenheid voor hem die – want zo kende ik hem – duchtig met haar voeten speelde.

Zij leek te zoeken naar een woord waarmee ze haar blijheid had kunnen uiten, een woord dat dubieus genoeg was om zich in geen geval 't verschiet van een blauwtje in het riet te moeten beklagen. Maar... ik zag het onbehagen: zij vond het niet meteen.

Links van mij stonden de heer en mevrouw Rameau te wachten op het ogenblik dat mijn engelbewaarder de hoogst geplaatste ten afscheid zou groeten, om dan met ongemerkte haast haar blik te vangen en haar met complimenten te zegenen. Om haar gezelschap te winnen, werd de koudste vijand de beste acteur. Maar het koppel – zonder engel – had niet de minste kans om in een elitaire wals met haar te dansen, hoewel mevrouw Rameau niet ongeslepen was. En toen zij uit elkaar gingen, de hoogste dame en mijn engel, kwam deze laatste naar mij toe, glunderend, en fluisterde onopvallend:

“Hou je wat afzijdig nu: ze zit in de zak! Ik heb haar sympathie, en wie weet wat nog meer, van haar gewonnen”.

Zijn woorden verblijdden mij en stelden mij gerust. Nu kon mijn glimlach onvervalst de party begeleiden. Zo sterk en onverbreekbaar was mijn genoegen, dat mevrouw Rameau een poging deed om zich voor een gesprek aan mij te binden, ten einde de toetreding van de hoogst geplaatste te beletten.

“O, Gerard, je bent hier ook!”, riep ze, verheugenis veinzend, en ze drukte mij de hand als een vriendin en hield die zo lang vast dat wij al blikken vingen van verdenking uit de kringen rondom ons.

Ik dacht: “Scheer je weg, rotwijf!”, en in de hoeken van haar mond lagen onuitgesproken alle plagen van Egypte die zij, als zij maar had gekund, op mij had losgelaten, en ze dacht, dat zag ik in haar kijkers: “Een bol aan je been ben ik vanavond, keer dus maar terug naar je huurhuisje bij dat goedkope en onderontwikkelde viswif van je!”.

De woede steeg mij naar het hoofd en ik verloor mijn lach. Maar net op tijd was hij daar weer, mijn engel, en baande zich gezwind een weg tussen de kringen waarin dingen met de toppen van gouden ringenvingers werden besproken en beschouwd.

“Zonder je een ogenblik af!”, zo fluisterde hij me toe van achter mijn rug en zonder stil te staan, zich banend door de avondkledijmensen met al zijn vijfde bruisend glas.

Ik excuseerde mij en verliet dan ernstig schuifelend de grote, glanzende kamer, vertoefde enkele minuten in de refreshing-room, kwam dan terug.

“Ontwijk haar nu gewoon!”, zei hij, mijn engel, want daar was ze alweer, glimlachend en erop gemunt mijn bol-aan-‘t-been te zijn, teneinde voor háár heer de kansen te vergroten.

“En hoe gaat het met mevrouw?”, riep zij, heel zeker denkend: “Je bent nog niet van mij af, weet je!”

Ik keek mijn engelbewaarder aan en hij fluisterde onopgemerkt mij in het oor: “Antwoord naast de kwestie en verstrooid, en blijf niet stilstaan; drink een teug en zoek je glas dan neer te zetten”.

“Ja, natuurlijk”, antwoordde ik haar, zonder het scharminkel aan te kijken en mij gestaag verwijderend, en daar dook dan miss Masters op.

Mijn engel was er vliegend bij, stelde mij voor en fluisterde door, als een souffleur, de hele avond lang. En na de sleur van complimenten en protocol – het lukte! – vroeg zij me haar te begeleiden tot in ’t salon.

“Ga mee, en wees onverstoord; laat haar – z’ is dronken! – het hoge woord en knik alleen gemoedelijk mee en vooral: weiger niets! Gehoord?”, riep hij nog fluisterend langs mijn zij.

In de ruime hall van haar salon weerklonk haar stem ragfijn tussen de grote spiegel en de tinnen, koperen en zilveren dingen. Zingen deed ze, terwijl ze mij expliceerde welke Jugendstil van kwaliteit ze prefereerde en geëxalteerd dreef zij haar zinnen al poëtisch van de wijn naar ongehoord geheime dingen. En ik begreep dat zij een dodelijk venijn moest zijn voor haar man, de grote Masters die niet zonder fijne dames kan en zich aan welbepaalde zeden moet zien te houden. Want met ’t verraad van menig geheim bewees ze mij inderdaad hoezeer gesteld zij op me was. Haar passen waren al te gezwind om naast te kijken. Zo onschuldig als dat van een kind was even geleden haar duur geverfd gelaat geweest dat nu een schaamteloze blik vol lust verried en ’t een na ’t ander openbaarde. Bij ’t

drinken aan de Jugendstiltafel van een porseleinen kopje thee stelde zij mij voor om haar in 't weekend aan zee te herontmoeten, waar zij privé verbleef om in 't azuur aan 't water een gezondheidskuur met maandag-kater te ondergaan. Die haastige afspraak was zo gemaakt, en dan verwees ze mij weer naar de zaal waar in 't getater de jaloerse blik van de heer Masters op me viel.

Hij kwam onmiddellijk naar me toe en ook mijn engel snelde mij ter hulp en Masters – onverstoord – lokte hier en daar met minzame lach een woord uit mij om me te testen. Hij vroeg zich af wat het contact met zijn duur te betalen vrouw betekend had maar repte met geen woord daarover.

En 's anderendaags – ik wist het wel: op voorspraak van mevrouw – schonk hij me in de firma de positie die ik wou, heel bovenaan de ladder.

Ik telde slagen van machteloosheid in zijn blik en betaalde het volgende weekend dik de prijs in het azuurverblijf.

Mijn engelbewaarder – heb ik nog niet gezegd – is zwart van kleur en geurt naar solfer. Hij heeft bokkenpoten en een staart, twee scherpe oortjes en een geitenbaard.

De spiegel

Het was al een hele tijd donker en ik was blijven opzitten die avond, omdat ik helemaal geen zin had om te slapen: de idee aan het in bed kruipen en slapen kwam mij voor als een absurditeit. Want, terwijl ik gewoonlijk vermoeid raakte tegen het vallen van de duisternis, was ik nu nog klaar wakker: ik was zelfs zo helder van geest geworden dat het mij voorkwam alsof ik tot dat ogenblik mijn hele leven lang aan één stuk door geslapen had en nu pas echt wakker was geworden. Ik trachtte daarvoor een reden te vinden, een oorzaak; maar ik vond er geen. Ik had geen sterke koffie gedronken en ik had ook geen lange wandeling gemaakt in de frisse lucht; ik had zelfs geen opwekkende gesprekken gevoerd die mij nog altijd bezig zouden houden en mijn geest was volledig leeg van beslommeringen en gedachten, volledig vrij. Ik was gewoon helder wakker.

De zitkamer was matig verlicht en er brandde nog een klein vuurtje in de kachel. Ik had de deur die de zitkamer van de belendende kamer scheidt, gesloten om de warmte in de zitkamer te houden. Maar toen ik gezien had dat het vuur in de kachel steeds groter werd, zette ik de deur weer open. Het gebeurt soms, ook als het relatief koel is in de huiskamer, dat men zich bevangen voelt omdat het lichaam meer warmte produceert dan nodig is. Ik had het liefst een wandelingetje willen maken, maar ik deed het niet, gewoon omdat men geen wandelingetjes maakt 's nachts. En toen ik de

tussendeur opengezet had, kwam er al vlug wat koelte uit de belendende kamer.

Ik zat daar, in de zetel, en keek in de donkernis van de koele kamer. Mijn ogen vielen op de grote spiegel die daar eerlang in een zwart geverfde kader ophing. Het moest een spiegel zijn die ik ooit van mijn grootvader zaliger geërfd had, maar dat was al lange tijd geleden. In de spiegel weerkaatste het maanlicht met een gelige schijn. En ik vond het een fantastisch beeld, een fantastisch nachtelijk interieurbeeld. Tot op het ogenblik dat ik - en ik vergiste mij helemaal niet - een gestalte zag verschijnen in de spiegel.

Eerst schrok ik even op en dacht dat ik mij waarschijnlijk iets inbeeldde, maar dan zag ik werkelijk een menselijke persoon verschijnen in het maanlicht dat op de spiegel viel. Het was een soldaat in uniform: het was mijn bloedeigen grootvader! Hoewel ik mij hem slechts uit mijn jonge jeugdjaren kon herinneren, herkende ik hem nu dadelijk. Onbeweeglijk bleef hij in het maanlicht prijken, zijn ogen op mij gericht.

Toen de angst mij bekropen had, besloot ik dat het beste wat ik doen kon, was: gebaren dat ik niets gezien had en stilletjes in bed kruipen. En dat deed ik ook.

Na deze nare ervaring had ik lange tijd de spiegel in de zijkamer gemeden en ik durfde er echt niet naar kijken. Toen ik echter over mijn angst heen was, en de spiegel bekeek en onderzocht, zonder dit zo opvallend te doen dat mijn vrouw iets had kunnen merken, zag ik dat het allemaal wel

inbeelding moest geweest zijn: van een grootvader in soldatenuniform was er geen sprake meer. Ik vergat dan ook snel het gebeurde.

Maar, toen ik op een zwoele zomernacht, een hele tijd later al, onachtzaam terug was blijven opzitten 's avonds, viel mij plotseling de gedachte binnen van de verschijning die ik ooit gezien had in de spiegel van de zijkamer. Ik had even een binnenpretje daarom, maar kon er mij toch niet van weerhouden om nog even te kijken. Ik duwde dus de deur van de belendende kamer open en keek, van uit mijn zetel, naar de spiegel in de zwarte lijst.

Evenals voordien weerkaatste zich in de spiegel het maanlicht. Ik keek aandachtig en zag weer de verschijning opdagen. Het kon geen vergissing zijn: ik zag mijn grootvader klaar en duidelijk in soldatenuniform.

Mijn nieuwsgierigheid was nu groter geworden dan mijn angst en ook de daaropvolgende dag en de dag nadien bleef ik opzitten om de verschijning te kunnen zien, en nadat ik ze gezien en aandachtig bekeken had, ging ik slapen. Ik besloot ten slotte om er eens voorzichtig met vrienden over te spreken, als het ogenblik gepast zou zijn. En die gelegenheid deed zich weldra voor. Ik vertelde alles aan Bert, een collega van mij.

“Daar moet een logische verklaring voor te vinden zijn”, zegde Bert ernstig: “Het gebeurt meer dat mensen allerlei verschijningen zien. Ikzelf geloof er niet in. Maar misschien ben je wat overspannen... als je steeds laat blijft opzitten 's avonds...”

Bert ontgoochelde mij. Hij scheen mij wel te mijden nadien, alsof hij mij van geestesziekte verdacht en mij zelfs als gevaarlijk begon te beschouwen. En om mijzelf ervan te verzekeren dat ik niét overspannen was, bleef ik de daarop volgende nachten weer opzitten, om de verschijning te zien. En telkens zag ik dezelfde dingen: de spiegel in de zwarte lijst, het maanlicht en de soldaat.

Ik sloeg mijzelf daarbij tegen de wang, om er zeker van te zijn dat ik wakker was, maar de verschijning verdween helemaal niet: hoe langer ik naar de spiegel keek, hoe duidelijker ik ze zag.

Zonder dat ik er weet van had, had Bert mijn ‘verhaal’ verder verteld. En op een goede dag, kreeg ik een telefoontje van een zekere heer De Koster, die zich voorstelde als een vriend van Bert. Hij zegde dat Bert hem verteld had over de verschijningen in de spiegel en dat hij belde omdat ik misschien wel geïnteresseerd was in een verklaring: van het verschijnsel. Aandachtig luisterde ik naar de uitleg van de heer De Koster:

“Ik kan mij voorstellen , mijnheer Jaspers”, zegde hij opdringerig, “dat u zich misschien allerlei dingen bent gaan inbeelden; misschien hebt u zelfs uw slaap gelaten voor dat spook, maar u zal wel geruster zijn als ik u nu zeg hoe de zaak in elkaar zit. Ziet u: vroeger etste men in glas bij het vervaardigen van foto’s; ik veronderstel dat het glas voor de spiegel zo’n oud fotoglas is dat men later gebruikt heeft als spiegel. Ik weet dat het zo iets moet zijn, hoewel ik van de details niet op de hoogte ben. Wel zou ik graag eens komen kijken,

want ik heb zoiets zelf nog nooit gezien. U zult waarschijnlijk zelf wel weten dat de fotoafdruk alleen zichtbaar wordt bij een zekere belichting, zoals de belichting bij maanlicht... wilt u mij het genoegen doen mij eens op te bellen als de verschijning komt?” Zo gebeurde het en ik dankte de heer De Koster voor de uitleg: het was een pak van mijn hart.

Er stond mij nu niets meer in de weg, om over de merkwaardige verschijning te spreken met mijn collega's. Ik besloot echter, hen niet te vertellen hoe de vork aan de steel zat. Ik zou hen over de verschijning spreken en hen uitnodigen om zelf 'ns te komen kijken, zodat ze zich zouden kunnen vergewissen van het feit. En weldra begon ik succes te krijgen: familie en vrienden kwamen allen op bezoek en als het gepaste ogenblik gekomen was dat de maan naar binnen viel, zette ik de tussendeur open en werden mijn gasten met verwondering en angst geslagen toen ze de verschijning van mijn grootvader zaliger zagen opdoemen. Maar het succes waarvan ik genoot moest duur betaald worden.

Op zekere dag, kwam er een heer aanbellen die ik nog nooit voordien ontmoet had. Hij stelde zich voor als Miel. Ik begreep al gauw dat hij zo'n type was, dat zich dag in dag uit verdiept in de studie van het paranormale. Zo'n type van mensen die zichzelf steeds weer van alles kunnen wijsmaken in verband met spookverschijningen, telepathie en telekinese, terwijl ze toch weten dat het allemaal niet echt is: ze hopen alleen maar ooit eens iets echt te zullen meemaken van dien aard. Miel was

ongeveer vijfenvijftig. Een diepernstig iemand, die hetgeen hij gehoord had over die verschijning in geen enkel opzicht een lachertje vond. Ik verwonderde mij erover dat hij als kenner van het paranormale zoiets nooit had gezien en dus niet wist dat het hier om een etslaag ging. Maar ik besloot hem helemaal niets te vertellen, om zijn reactie te kunnen zien op het ogenblik zelf dat hij getuige zou zijn van de verschijning. Spijtig genoeg gaf ik mij geen rekenschap van de mogelijke gevolgen die dergelijk ‘naïeve’ personen kunnen ondervinden bij een werkelijk contact met het ‘bovennatuurlijke’. Ik wist nog niet dat die klasse van mensen die zich de vorsers van het paranormale noemden, juist diegenen waren die zichzelf er keer na keer steeds wilden van verzekeren dat al wat ook maar iets irreëls zou kunnen bevatten, onbestaand was; en dat ze dat deden, juist omdat ze angst hadden voor het onverklaarbare. En toen Miel in mijn zetel was gaan zitten en toen ik de deur van de belendende kamer geopend had sprong hij plotseling rechtop, hield zijn hart in zijn handen en zeeg als een blok neer.

Ik deed nog al het mogelijke om hem te redden, maar toen de hulpdiensten ter plaatse waren, was de arme man al dood. Ik herinner mij nog zijn laatste woorden: “De verschijning van je grootvader... ik herken hem... van vroeger... hij zat achter mijn vrouw aan...”

Met wrang spijt in mijn hart, woonde ik zijn begrafenis bij. Zijn familie troostte mij dat hij steeds een hartlijder was geweest en dat men dit

eigenlijk wel verwacht had, dat het onvermijdelijk was. Hoewel ik alles bekend had, liet mijn geweten mij niet met rust: Miel had een vrouw en twee kinderen achtergelaten, vertelde mij Bert.

Ik kon het gewoon niet verwerken en koesterde de gedachte de spiegel aan scherven te smijten. Ik wachtte het geschikte ogenblik af. En lang nadien al, op een avond toen mijn vrouw en mijn dochter op bezoek waren bij een tante, nam ik een stenen tas en wierp deze midden in de grote spiegel.

De scherven lagen de hele kamer rond. Dan ging ik in de zetel zitten en wachtte op de thuiskomst van mijn vrouw en dochter. Maar ze kwamen niet. Ik werd ongerust en belde de tante op: ze zegde dat beide reeds een geruime tijd weg waren. Enkele dagen later woonde ik hun begrafenis bij.

Vanaf dat ogenblik ben ik steeds depressiever geworden, totdat mijn huisarts mij aanraadde dat hertrouwen de beste remedie was. Door zijn toedoen kwam ik later in contact met een niet onaardige vrouw. Ze was weduwe en had een dochter, in wie ik mijn eigen dochter terugvond, en een zoontje. Pas wanneer ik haar gehuwd had, ontdekte ik dat zij de vrouw van wijlen Miel was. Ik besloot echter, haar niet te vertellen wie ikzelf was, omdat het haar en mijzelf misschien ongelukkig kon maken, maar het verlangen om klaarheid en opheldering te brengen kreeg de bovenhand.

Ik zou het haar onrechtstreeks aan de man brengen. Daarom besloot ik de scherven van de spiegel, die ik niet had willen weggooien en die ik in de kelder

van het huis in een doos gelegd had, te puzzelen en terug aan elkaar te lijmen en in de kelder te hangen: ze zou het zien en begrijpen en ik zou opgelucht zijn dat ze het wist.

En toen het avond geworden was en toen mijn nieuwe vrouw en mijn nieuwe kinderen gaan slapen waren, ging ik in de kelder de scherven halen. Ik puzzelde de spiegel en lijmde hem. Dan hing ik het kader op en ging ik weemoedig nog enkele ogenblikken in mijn zetel zitten, in de belendende kamer.

De tussendeur stond open. Ik keek naar de spiegel waar het maanlicht op viel. Maar groot was mijn verwondering toen ik niet meer mijn grootvader zaliger in soldatenuniform zag verschijnen, maar een familieportret waarop ik drie personen herkende: Miel, mijn vrouw zaliger en mijn dochter zaliger.

Ik voelde een beklemming aan mijn hart, een striemende pijn. Ik sleepte mij naar de belendende kamer, nam een kopje, en wierp het tegen de spiegel aan.

Toen ik terug bij bewustzijn kwam, lag ik in een ziekenbed in het hospitaal. De hand van mijn nieuwe vrouw omklemde mijn hand. Ik keek haar aan en ze zei:

“Je bent oud geworden, Theo, je bent oud geworden in geen tijd.”

Toen ik terug thuis kwam, zag ik dat de scherven van de spiegel al opgeruimd waren en weg. Mijn

vrouw zou het nooit weten. Ze had zelf de laatste sporen opgeruimd. Ik zal het haar nooit zeggen.

Toen ik die ochtend voor de spiegel stond om mij te scheren, zag ik tot mijn verbazing dat ikzelf de grootvader was.

De dood is een gedachte

Halloween? Het lijkt een nieuwe benadering, naast bijvoorbeeld de 'serieuze' katholieke. Men gaat er van langs om meer aan twifelen of die katholieke benadering wel de rechten heeft die ze zich heeft toegeëigend in de loop van de eeuwen. Zij geeft al bij al toch een bijzonder zwart beeld van het leven en van de dood, en klopt het wel? Gelovigen zouden in zekere zin blij moeten zijn met de dood... Moeilijk te vatten. Is het dan echt zo vanzelfsprekend om het katholieke gedoe *au sérieux* te nemen? Dat Vaticaan heeft in de loop van de tijd al veel te krankzinnige stellingen ingenomen, naar de opvatting van velen. Neem nu die castraten: jongens werden gecastreerd opdat ze hun kinderstemmetje zouden behouden; zo konden ze in het miskoor kerstliederen blijven zingen. Als ze nu aankomen met de uitleg dat dit in zijn context moet gezien worden, dan kan ik daarvoor, eerlijk gezegd, niet het minste begrip opbrengen. Maar goed, ze hebben de macht nog steeds, en dienen dus *au sérieux* genomen te worden. Met al hun gekke theorie'tjes. Indien het hier ging om topwetenschapslui, men kon nog zeggen: "zij kunnen het weten." Maar zelfs dat is niet het geval. Niet verwonderlijk dat sommigen de clerus omschrijven als een verzameling gefrustreerden, die de naam van 'een' 'profeet' misbruiken om zichzelf te verrijken. Lopen zij niet verkleed zoals clowns met allerlei franjes, mijters, tiara's, sjerpen en

sterren? Neen, neen, neen: dat kan met godsdienst niets meer te maken hebben. Maar wel alles met politiek!

Zijn dromen bedrog? Neen, dromen zijn dromen, en wat ze zijn, weten we blijkbaar nauwelijks. Geleerden kunnen nagaan wat er in het lichaam van de dromer allemaal gebeurt, zoals ze dat ook kunnen nagaan in het lichaam van wie wakker zijn. Maar de verklaringen die daardoor misschien mogelijk worden, verklaren het wezenlijke van de droom niet. Het wezenlijke van het denken kan ook niet verklaard worden middels de studie van de hersenen. Men kan het denken (ofwel oppervlakkig ofwel wellicht meestal in negatieve zin) beïnvloeden door met elektrisch geladen naalden in de hersenen te steken, door er stukken uit weg te snijden, of door de hersenen in stukken te delen, maar het denken zelf?

Ik geloof er niets van. Hele kleine diertjes die geen zenuwcellen hebben (zoals een amoebe, die slechts één enkele cel *is*), reageren ook gepast op prikkels. Hoe gaat dat dan? Ze hebben een 'cytoscelet', zeggen de geleerden, als ik me niet vergis. Penrose schrijft hierover in zijn laatste hoofdstuk van "Shadows of the mind", en ik vat samen: *Zeker is alvast dat, als het cytoskelet verlamd wordt, bewusteloosheid intreedt: het cytoskelet is een noodzakelijke voorwaarde voor het bewustzijn. Deze voor het bewustzijn wezenlijke cytosceletaire activiteit is meer dan louter computationeel: ze situeert zich heel dicht bij het quantumgebeuren.* Maar virussen dan, zoals het aidsvirus, dat de mens en de hele geneeskunde nu te slim af is? Hoe

'denkt' dat dan na? Dat is zelfs geen cel, geloof ik; het is slechts een eiwitketen, en men kan zich afvragen in hoeverre dat inderdaad 'leeft'. Het plant zich voort en streeft naar zelfbehoud, misleidt en doodt zijn gastheer op bijzonder vernuftige manieren, reageert waarschijnlijk ook 'groepsgewijs'. En hoe denkt het licht dan na? Want als het licht niet 'slim' was, dan waren wij blind, zoals m.b.t. de zogenaamde minimaalstelling van Fermat werd betoogd in "Het Goede Zoeken"...

Neen, neen: hersenen hebben wel iets met het denken en met het dromen te maken, zoals ze ook iets te maken hebben met de besturing van de bewegingen van onze spieren, met de excretie van bepaalde sappen en zo ook met de werking van bepaalde organen, maar dat zij de producent van gedachten en van dromen zouden zijn, dat maakt men mij niet meer wijs!

Perfect gezonde hersenen bijvoorbeeld, denken nauwelijks bewust na. Door migraine geplaagde hersenen daarentegen zetten aan tot creatief gedrag. Bijna alle grote profetieën werden gedaan door mensen tijdens epilepsieachtige aanvallen. Poe schreef zijn beste verhalen in een toestand van delirium. Neen, gezonde mensen denken niet na; alleen mensen in noodsituaties denken na. Ofwel 'gekken'. Nadenken is immers veel te lastig; de meeste mensen verkiezen gevoelens, recht vanuit de hersenstam naar de spieren, en de neocortex slaan ze over. Dat beheersen en kanaliseren van natuurlijke gevoelens vergt een veel te omslachtige behendigheid, vergt ook veel energie van het gehele

lichaam, dat zich al denkende eigenlijk voortdurend moet 'inhouden' i.p.v. zich (natuurlijk) 'uit te leven'.

Denk maar de blokperiode op school: de meeste studenten eten dan drie keer meer dan gewoonlijk. Niet omdat neuronen zoveel calorieën verbranden - hoe zouden ze dat immers doen!? - maar omdat men zich constant moet 'inhouden': de energie nodig om te denken gaat naar het 'afremmen' van daden, niet naar de daden zelf. Op één been stil blijven staan is ook veel lastiger dan lopen - tenzij men een flamingo is...

Zoals in een ander verhaal werd betoogd, is de droom enorm belangrijk: een mens die zijn dromen kwijt is, wil niet meer leven. Het leven blijkt in dienst te staan van de droom. Paradoxaal maar wetenschappelijk aantoonbaar waar. Wellicht komt het hierdoor: het is niet zo dat de droom een bijwerking is van het normale (wakkere) bewustzijn. Het gaat er net andersom aan toe: de geest is zoals een ijsberg waarvan alleen het boven de waterspiegel uitstekende topje bewust is - de rest is 'droom'. Dat bewuste is zelf nog relatief chaotisch en dus droomachtig, en dat ondervindt elkeen op het moment dat hij ervaart hoe moeilijk het is om iets dat men gelooft in zijn gedachten te bezitten, ook nog netjes onder woorden te brengen.

De gedachte is er pas wanneer ze effectief onder woorden werd gebracht, en niet eerder. Als ik een muziekje componeer, dan heb ik dat niet eerst in mijn gedachten om het daarna in de vorm van noten op notenbalken te gieten, neen: het is 'al zingende' dat zich de melodie vormt. Wie een marathon wil lopen, bereidt dat ook niet eerst in

zijn binnenste voor, om dan plots op te staan, plaats te nemen aan de startmeet, en de prestatie neer te zetten. Neen, hij leert het 'al lopende', elke dag weer, totdat hij geoefend genoeg is om het te doen. Dat is een wet die veel te maken heeft met 'continuïteit'. Ons handelen, ook ons creatieve handelen, is zoals water dat naar het diepste punt zoekt; het slaat echter geen enkel stukje van zijn ganse baan over.

Met dromen heb ik zelf enkele zeer indringende ervaringen gehad. Ik ga ze niet vertellen, want het is mijn ondervinding dat zulke zaken toch niet worden geloofd. Ze zijn wel van die aard dat ze mij hebben getoond dat de uitspraak 'dromen zijn bedrog', praat voor de vaak is. Een mens moet zich immers in de eerste plaats vertrouwen op zijn eigen ondervindingen, ook al worden die misschien door niemand anders gedeeld. Zoals gezegd in het vermelde boek ("Het Goede Zoeken"), deden ook wetenschapslui zoals Copernicus en Galileï dat, en moesten zij hard vechten om die unieke eigen ervaringen (opgedaan aan hun sterrenkijker of in hun werkkamer, al rekenende) tot algemeen aanvaarde stellingen te maken.

De droom kan mits veel arbeid overgaan in concrete gedachten, en met nog meer arbeid kunnen dat gesproken of geschreven zinnen of teksten worden die vanaf dat ogenblik, en *pas vanaf dat ogenblik*, voor principieel alle anderen toegankelijk zijn.

En ziedaar de prijs die de droom betaalt om in de werkelijkheid geboren te worden: hij verliest zijn uniek karakter, verliest ook zijn 'mogelijkheden' en

stagneert. Het is alsof hij, zolang hij nog louter droom is, een gedachte 'in superpositie' is (zoals men dat naar het schijnt in de kwantummechanica uitdrukt), waarmee gezegd wil zijn dat hij nog alle kanten uit kan, nog vanalles kan worden eigenlijk. Maar eens hij 'gezegd' of 'uitgesproken' wordt en dus 'geboren' is, is hij weliswaar geboren als gedachte, maar tegelijk is hij als droom dan 'dood': hij is namelijk zijn plasticiteit kwijt, is overgegaan in een andere aggregatietoestand (van water naar ijs, om het zo te zeggen), en is onveranderbaar geworden.

Onveranderbaar moeten gedachten ook zijn, anders hebben ze geen zin. Maar het zijn niet langer dromen, het zijn dode dromen. Vandaar het belang van de droom: het is van belang dat gedachten evolueren: ze moeten a.h.w. geregeld kunnen terugkeren naar de droom, waar ze weer 'slap' worden of amorf, zodat ze bijgewerkt kunnen worden. Zoniet stagneert het denken en het wordt inert: dode wetteksten krijgt men dan, zoals in het fysicalisme, of in de religies. Ook dat kan paradoxaal klinken natuurlijk, maar u ziet het nu zelf: de religie 'dankt' haar bestaan niet aan een teveel aan fantasie, maar daarentegen aan een tekort aan droom.

En misschien gaat het er ook zo aan toe in het leven: het leven is zoals de droom: amorf, plastisch; in het leven is alles is nog mogelijk, zoals ook in de droom nog alles mogelijk is. Met de dood, sterft die droom, maar die droom sterft noodzakelijk, net zoals de gedachte noodzakelijk 'vast' en onveranderbaar moet worden om een

gedachte te kunnen zijn die dan door iedereen gedeeld kan worden...